

พลเมืองกับบทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างยั่งยืน*

CITIZENS AND THEIR ROLE IN CREATING SUSTAINABLE
POLITICAL PARTICIPATION

อภิวัฒน์ชัย พุทธจร, นนธวัฒน์ มีนิล

Apiwatchai Phuttajorn, Nontawat Meenil

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: apiwatchai.phut@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพลเมืองในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างยั่งยืน โดยเน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ พลเมืองมีบทบาทสำคัญไม่เพียงแต่ในการใช้สิทธิพื้นฐาน เช่น การเลือกตั้งและการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเน้นให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ การศึกษา ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในกระบวนการทางการเมือง ทำให้ประชาชนสามารถมีบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี และวิเคราะห์ถึงอุปสรรคที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา การขาดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น และการขาดวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวทางแก้ไขที่เสนอนั้นมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การสร้างพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน และการส่งเสริมความหลากหลายทางความคิดในสังคม ดังนั้น การมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการทางการเมืองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนประชาธิปไตยไปสู่ความเป็นธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคม การสร้างเครือข่ายพลเมืองที่เข้มแข็งและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม

* Received January 9, 2025; Revised February 11, 2025; Accepted March 5, 2025

อย่างเสรี จะช่วยให้เกิดความโปร่งใส ความไว้วางใจในภาครัฐ และการพัฒนาสังคมอย่างมั่นคงในระยะยาว

คำสำคัญ: บทบาทพลเมือง; พลเมือง; การมีส่วนร่วมทางการเมือง; ความยั่งยืน

Abstract

This article aims to study the role of citizens in fostering sustainable political participation, emphasizing the importance of engagement at all levels, from local to national. Citizens play a crucial role not only in exercising basic rights such as voting and public expression but also in shaping policies, overseeing government operations, and participating in public activities that drive political change. The article highlights key factors that promote participation, notably education, which enhances knowledge and understanding of political processes, enabling citizens to engage effectively. Additionally, technology and social media are identified as essential tools that facilitate access to information and allow citizens to express their views freely. The article also analyzes obstacles to political participation, such as unequal access to education, limited spaces for public expression, and a lack of cultural support for citizen engagement. Proposed solutions focus on developing curricula related to civic rights and responsibilities, creating platforms for public participation, and promoting diversity of thought within society. The study concludes that continuous and sustainable citizen participation in political processes is a key driver for advancing democracy towards fairness and sustainable development. Building strong citizen networks and providing opportunities for free participation can enhance transparency, foster trust in government, and contribute to the long-term stability and development of society.

Keywords: Civic role; Citizens; Political Participation; Sustainability

บทนำ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 50 ระบุว่า บุคคลมีหน้าที่ต้องปกป้องและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ในการรักษาความเป็นธรรมทางสังคม และต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้ มาตรา 43 ยังเน้นให้พลเมืองมีสิทธิและเสรีภาพในการรวมกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็น ตลอดจนเสนอแนะนโยบายและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ นี่เป็นข้อบ่งชี้ว่า รัฐธรรมนูญไทยได้กำหนดให้การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการทางการเมืองยังคงเป็นประเด็นที่มีข้อจำกัดหลายประการ แม้ประเทศไทยจะมีประชากรกว่า 66 ล้านคน แต่สถิติการเลือกตั้งทั่วไปปี 2566 พบว่า มีผู้ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งเพียง 75.71% ซึ่งแม้จะเป็นอัตราที่สูงขึ้นจากการเลือกตั้งครั้งก่อน แต่ยังคงมีประชากรจำนวนมากที่ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการประชาธิปไตย นอกจากนี้ จากรายงานขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ พบว่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทยอยู่ที่ 36 จาก 100 คะแนน ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาความไม่โปร่งใสทางการเมืองที่ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

อีกทั้ง เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งควรเป็นเครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วม กลับกลายเป็นช่องทางที่อาจถูกใช้เพื่อบิดเบือนข้อมูลหรือสร้างความแตกแยกทางการเมือง ดังนั้น แม้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นของพลเมืองจะขยายตัว แต่ข้อจำกัดด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูลและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่เปิดกว้างยังคงเป็นปัญหาสำคัญในแวดวงวิชาการ แม้ว่าจะมีการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง เช่น งานของ Putnam (2000) ที่เน้นบทบาทของทุนทางสังคม (Social Capital) ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และงานของ Verba, Scholzman & Brady (1995) ที่วิเคราะห์ปัจจัยด้านการศึกษาและเศรษฐกิจต่อพฤติกรรมทางการเมืองของพลเมือง แต่ยังมีช่องว่างในการศึกษาสถานการณ์ร่วมสมัยของประเทศไทย โดยเฉพาะผลกระทบของเทคโนโลยีและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน การศึกษาในครั้งนี้จึงมีความสำคัญในการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว บทบาทของพลเมืองในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างยั่งยืน โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม อุปสรรคที่ขัดขวาง และแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพและความเป็นธรรมมากขึ้น การศึกษานี้ครอบคลุมมิติต่าง ๆ

ตั้งแต่การศึกษา วัฒนธรรมทางการเมือง เทคโนโลยีดิจิทัล ไปจนถึงบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมของพลเมืองไทยในปัจจุบัน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไทย โดยมุ่งเน้นให้เห็นถึงปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วม ตลอดจนปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตยที่มั่นคง โปร่งใส และยั่งยืน

บทบาทพลเมืองในกระบวนการทางการเมือง พลังขับเคลื่อนประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน เมื่อประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างแข็งขัน จะนำไปสู่การปกครองที่โปร่งใสและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองสามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ การเข้าร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย และการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ การมีส่วนร่วมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตย และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคม ซึ่งมีปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง ได้แก่ การศึกษา ซึ่งช่วยให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการทางการเมือง และสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ การสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่เปิดกว้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี (ไพรัตน์ นิมหาด, 2563)

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของพลเมืองยังเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ เช่น ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษา การขาดความตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และการขาดช่องทางที่เหมาะสมในการแสดงความคิดเห็น ดังนั้น การพัฒนาระบบการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมือง และการสร้างพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเสริมสร้างบทบาทของพลเมืองในกระบวนการทางการเมือง (เขมภักดิ์ ทฤษฎีคุณ, 2565) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการทางการเมืองไม่เพียงแต่เป็นการใช้สิทธิขั้นพื้นฐาน แต่ยังเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืน เมื่อประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจทางการเมือง จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่เป็นธรรมและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง (พระเมธาวิญญูรส (สุเทพ พุทธจรรยา), 2563)

ความสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

พลเมืองถือเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว แต่ขับเคลื่อนด้วยพลังของประชาชนที่มีความตื่นตัวและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง (Dahl, 2000) การเลือกตั้งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ประชาชนสามารถกำหนดทิศทางของประเทศได้ แต่บทบาทของพลเมืองไม่ควรจำกัดเพียงแค่การหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้น การมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอในกระบวนการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายจะช่วยสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบของรัฐบาล นอกจากนี้ การแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมในเวทีสาธารณะ และการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสมดุลในอำนาจ และป้องกันไม่ให้เกิดการใช้อำนาจโดยมิชอบ พลเมืองที่มีบทบาทเชิงรุกจะช่วยส่งเสริมให้สังคมสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ (Cohen & Arato, 1992) เมื่อสังเกตจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการที่เอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยแรกที่สำคัญคือ การศึกษาและการเรียนรู้ทางการเมือง การศึกษาช่วยให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตนเอง รวมถึงกลไกของระบอบประชาธิปไตยและการตรวจสอบใช้อำนาจของรัฐ (Putnam, 1995) ดังนั้น การศึกษาทางการเมืองตั้งแต่วัยเยาว์จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยและทำให้พลเมืองตระหนักถึงบทบาทของตนเองในสังคม ซึ่งปัจจุบันเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ช่วยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี สื่อออนไลน์กลายเป็นพื้นที่สำคัญที่พลเมืองใช้ในการรวมกลุ่มและผลักดันประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะ (Bennett & Segerberg, 2012) ข้อมูลที่เข้าถึงได้อย่างรวดเร็วและแพร่หลายช่วยสร้างความตื่นตัวในหมู่ประชาชน และทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองที่เปิดกว้างและให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนยังช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความกล้าที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง วัฒนธรรมเช่นนี้จะช่วยปรับทัศนคติและสร้างความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ (Almond & Verba, 1963)

แม้การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็มิใช่อุปสรรคหลายประการที่ขัดขวางไม่ให้พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ หนึ่งในอุปสรรคที่สำคัญคือ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเศรษฐกิจ พลเมืองที่มีฐานะยากจนหรือขาดการศึกษา มักไม่มีโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือกระบวนการทางการเมือง (Verba et al., 1995) สิ่งนี้ทำให้พวกเขาไม่สามารถใช้สิทธิของตนเองได้อย่างเต็มที่และส่งผลให้เสียงของพวกเขาถูกละเลยในการกำหนดนโยบาย และอีกหนึ่งอุปสรรคที่สำคัญ คือ การขาดพื้นที่แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในบางประเทศหรือบางสังคม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นถูกจำกัด ทำให้ประชาชนไม่กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์หรือตรวจสอบอำนาจรัฐ (Freedom House, 2023) เมื่อประชาชนรู้สึกว่าการแสดงออกอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือทรัพย์สิน พวกเขาจะเลือกอยู่เงียบและปล่อยให้กลุ่มผู้มีอำนาจตัดสินใจแทน ดังนั้น เพื่อเสริมสร้างบทบาทของพลเมืองในกระบวนการทางการเมือง หน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมือง โดยโรงเรียนควรสอนให้นักเรียนเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตนเอง รวมถึงฝึกฝนให้พวกเขามีความคิดเชิงวิเคราะห์และสามารถตั้งคำถามต่ออำนาจรัฐได้ ด้วยการสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและรัฐก็ควรสนับสนุนการจัดเวทีสาธารณะ การประชุมชุมชน และกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น เพราะการมีเวทีเหล่านี้จะช่วยให้ประชาชนสามารถสื่อสารความคิดเห็นของตนเองและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเปิดเผย ฉะนั้น การสนับสนุนสื่ออิสระและเทคโนโลยี จะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและรอบด้าน การมีสื่อที่น่าเชื่อถือและเป็นกลางเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและโปร่งใส

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยให้มั่นคงและยั่งยืน บทบาทของพลเมืองไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเลือกตั้ง แต่ยังรวมถึงการแสดงความคิดเห็น กำหนดนโยบาย และตรวจสอบการใช้อำนาจ แม้ปัจจัยอย่างการศึกษาและเทคโนโลยีจะส่งเสริมการมีส่วนร่วม แต่ความเหลื่อมล้ำและการขาดเสรีภาพยังเป็นอุปสรรคสำคัญ การพัฒนาระบบการศึกษา เปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็น และสนับสนุนสื่ออิสระ เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น ประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต้องอาศัยพลังของประชาชนในการขับเคลื่อนและตรวจสอบการมีส่วนร่วมของพลเมืองจึงเป็นทั้งสิทธิและความรับผิดชอบในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและมั่นคง

ปัจจัยและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง แนวทางแก้ไขและพัฒนา

การมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการทางการเมืองเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยหลายประการที่ส่งเสริมและอุปสรรคที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมนี้ การเข้าใจปัจจัยและอุปสรรคเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนาแนวทางแก้ไขและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาผู้เขียนเรียบเรียงและสังเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง และแนวทางแก้ไขและพัฒนาได้ดังนี้ (พระเมธาวิณัยรส (สุเทพ พุทธจรรยา), 2563)

ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง

1. การศึกษา ซึ่งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมให้พลเมืองมีความรู้และความเข้าใจในกลไกของระบอบประชาธิปไตย การศึกษาที่เน้นความรู้ด้านสิทธิหน้าที่ และบทบาทของพลเมืองในกระบวนการทางการเมืองจะช่วยสร้างพลเมืองที่มีความตื่นตัวและพร้อมที่จะมีส่วนร่วม (Putnam, 1995) หลักสูตรที่สอนเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ การปกครอง และประชาธิปไตยตั้งแต่ระดับชั้นประถมจนถึงระดับมหาวิทยาลัยจะช่วยปลูกฝังความรู้ทางการเมืองและส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ การส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม เช่น การจำลองการเลือกตั้ง หรือการอภิปรายประเด็นสาธารณะในโรงเรียน เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างพลเมืองที่มีความรู้และกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

2. เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองอย่างมีนัยสำคัญ พลเมืองสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter และ YouTube ซึ่งทำให้ประเด็นทางการเมืองสามารถแพร่กระจายได้อย่างกว้างขวาง (Bennett & Segerberg, 2012) อีกทั้ง เทคโนโลยีดิจิทัลยังช่วยสร้างชุมชนและกลุ่มที่มีความสนใจร่วมกันในการขับเคลื่อนนโยบายหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะ ซึ่งทำให้การรวมตัวและการประสานงานเป็นไปได้สะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. วัฒนธรรมการเมืองที่เปิดกว้าง วัฒนธรรมการเมืองที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและเคารพในความคิดเห็นที่หลากหลายจะช่วยลดความหวาดกลัวและส่งเสริมให้พลเมืองมีความมั่นใจในการ

แสดงออก (Almond & Verba, 1963) เมื่อสังคมเปิดรับความคิดเห็นจากทุกกลุ่มและมีพื้นที่ให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง

1. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้พลเมืองบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ พลเมืองที่มีฐานะยากจนหรือมีการศึกษาลดโอกาสในการเข้าถึงข่าวสารและขาดความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของตนเอง (Verba et al., 1995) ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสถูกกีดกันจากกระบวนการทางการเมือง และส่งผลให้เสียงของพวกเขาไม่ได้รับการรับฟังในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

2. การขาดพื้นที่แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ในบางสังคม เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นถูกจำกัด ซึ่งทำให้ประชาชนไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การปิดกั้นความคิดเห็นที่แตกต่างหรือการกดดันทางการเมืองทำให้พลเมืองเลือกที่จะอยู่เฉยและไม่เข้าร่วมในกระบวนการทางการเมือง (Freedom House, 2023) การขาดเสรีภาพนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ประชาชนรู้สึกถูกกดขี่ แต่ยังลดทอนความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

แนวทางแก้ไขและพัฒนา

1. พัฒนาระบบการศึกษาด้วยการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ทางการเมืองและสิทธิพลเมืองจะช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ รัฐควรส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเยาวชน เช่น การจำลองการเลือกตั้ง หรือการอภิปรายทางการเมืองในโรงเรียน

2. สร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รัฐควรสนับสนุนการจัดเวทีสาธารณะ การประชุมชุมชน และกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น การมีเวทีเหล่านี้จะช่วยให้ประชาชนสามารถสื่อสารความคิดเห็นของตนเองและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเปิดเผย

3. สนับสนุนสื่ออิสระและเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่ายจะช่วยให้ประชาชนสามารถรับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและรอบด้าน นอกจากนี้ สื่ออิสระยังช่วยทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้กับประชาชนและเป็นช่องทางในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพและยั่งยืน การเข้าใจปัจจัยที่ส่งเสริมและ

อุปสรรคที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมจะช่วยให้การพัฒนาแนวทางแก้ไขและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง ก้าวสู่ความยั่งยืน และความเป็นธรรมในสังคม

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและเป็นธรรม เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางของสังคม จะนำไปสู่การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของทุกภาคส่วน อย่างไรก็ตาม การสร้างการมีส่วนร่วมนี้จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยผู้เขียนเรียบเรียงได้ดังนี้

1. การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผ่านการศึกษา ด้วยการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้เรื่องความเป็นพลเมืองจะช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในสังคม การศึกษา จึงถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาความเข้าใจและความตระหนักรู้เกี่ยวกับบทบาทของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย การให้การศึกษาเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมืองตั้งแต่วัยเยาว์จะช่วยปลูกฝังวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการสอนเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง การเลือกตั้ง และบทบาทของสถาบันทางการเมือง และส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจำลองการเลือกตั้ง หรือการอภิปรายประเด็นทางการเมืองในโรงเรียน ด้วยการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการตรวจสอบอำนาจรัฐและการแสดงความคิดเห็นในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัย ดังเช่น การศึกษาวิจัยของ สถาบันพระปกเกล้า ที่พบว่า โรงเรียนที่มีหลักสูตรพลเมืองศึกษาสามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความตื่นตัวทางการเมืองมากกว่าปกติถึง 30% (สถาบันพระปกเกล้า, 2565) ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการสอนเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองจะช่วยให้เยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดียิ่งขึ้น

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เพราะการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญในการขยายบทบาทพลเมืองไปสู่ระดับชาติ การเปิดพื้นที่และเวทีให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายในชุมชน จะช่วยให้พวกเขามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เช่น การจัดเวทีสาธารณะในระดับหมู่บ้านและตำบล เพื่อให้ประชาชนสามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชน (กลุ่มงานสารนิเทศ สำนัก

ประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, มปป.) ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโครงการพัฒนาของรัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ได้เริ่มจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้นเพราะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมประชาธิปไตย ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารและสร้างพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการแสดงความคิดเห็น จะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสในกระบวนการทางการเมือง (หน่วยปฏิบัติการวิจัยความมั่นคงของมนุษย์และความเท่าเทียมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563) เพราะเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการขยายพื้นที่การมีส่วนร่วมของพลเมือง การใช้เทคโนโลยีสามารถช่วยเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง เช่น โครงการ “Thailand 4.0” ของรัฐบาลได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผ่านช่องทางออนไลน์ ทำให้การมีส่วนร่วมขยายตัวมากขึ้นถึง 40% ในช่วงสองปีที่ผ่านมา (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565) ดังนั้น การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารและสร้างพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นวิธีการที่สามารถช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมได้มากยิ่งขึ้น

4. การสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่เปิดกว้างและเคารพความหลากหลาย ด้วยการส่งเสริมวัฒนธรรมที่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างและเคารพสิทธิของผู้อื่นจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างสังคมที่เป็นธรรม (ปภัส ฉัตรยาลักษณ์, มปป.) โดยให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพ และการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคง ตัวอย่างเช่น หลายประเทศในสแกนดิเนเวีย เช่น สวีเดน ได้ดำเนินโครงการ “Dialogue for Democracy” เพื่อเปิดพื้นที่ให้ประชาชนจากทุกเชื้อชาติและศาสนาเข้าร่วมเวทีเสวนาในประเด็นทางสังคมและการเมือง ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนจากหลากหลายกลุ่มได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จึงเป็นวิธีการที่สามารถลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือในสังคม และสามารถสร้างความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับภาครัฐได้

5. การพัฒนาศักยภาพเยาวชนในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการจัดกิจกรรมและโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองของเยาวชนจะช่วยเตรียมความพร้อมให้กับ

ผู้นำรุ่นใหม่ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (วิศาล ศรีมหาวโร, 2563) เพราะเยาวชนคือกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยในอนาคต การส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตั้งแต่เนิ่น ๆ จะช่วยสร้างฐานของพลเมืองที่เข้มแข็ง เช่น สภาเยาวชนแห่งประเทศไทย ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในระดับภูมิภาค ซึ่งช่วยสร้างนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพเยาวชนในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการจัดกิจกรรมจึงเป็นวิธีการที่เหมาะสม เพราะเยาวชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายและมองเห็นถึงความเป็นพลเมืองของเยาวชนที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยไปสู่ความยั่งยืนและความเป็นธรรม การศึกษาการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยี การสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่เปิดกว้าง และการพัฒนาเยาวชน เป็นเสาหลักที่จะช่วยให้ประชาชนมีบทบาทอย่างเต็มที่ในสังคม การดำเนินยุทธศาสตร์เหล่านี้จะนำไปสู่สังคมที่มีความเข้มแข็ง โปร่งใส และเติบโตอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพลเมืองในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างยั่งยืน สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

◆ องค์ประกอบ	 การศึกษา	 เทคโนโลยี	 วัฒนธรรมการเมือง	 ท้องถิ่น	 เยาวชน
1. การศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓
2. เทคโนโลยี	✓	✓	✓	✓	✓
3. วัฒนธรรมการเมือง	✓	✓	✓	✓	✓
4. ท้องถิ่น	✓	✓	✓	✓	✓
5. เยาวชน	✓	✓	✓	✓	✓

✓ หมายถึง แต่ละองค์ประกอบเชื่อมโยงและส่งเสริมกัน ไม่ได้เป็นลำดับขั้น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ยั่งยืนต้องพัฒนาในรูปแบบของระบบที่เชื่อมโยงกัน แทนที่จะมองว่าเป็นกระบวนการที่เรียงลำดับแบบเส้นตรง (Linear Process) ความมองว่าเป็น Matrix Model ที่แสดงให้เห็นว่า การศึกษา เทคโนโลยี วัฒนธรรมการเมือง ท้องถิ่น และเยาวชน ล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

1. การศึกษา ช่วยให้พลเมืองมีความเข้าใจและความพร้อมในการเข้าร่วมทางการเมือง
2. เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมได้ง่ายขึ้น
3. วัฒนธรรมการเมืองที่เปิดกว้าง ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน
4. การมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น เป็นช่องทางที่ทำให้พลเมืองมีบทบาทในกระบวนการประชาธิปไตย
5. การพัฒนาเยาวชน ช่วยสร้างความต่อเนื่องและความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยในระยะยาว

สรุป

บทความนี้ได้สะท้อนถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการทางการเมือง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและยั่งยืน ในแวดวงวิชาการ บทความชิ้นนี้ช่วยขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยอาศัยกรณีศึกษาและตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม หนึ่งในประโยชน์ที่สำคัญคือการเน้นให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาในการสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ บทความนี้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรพลเมืองศึกษาที่สามารถประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของพลเมืองในการขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวไปข้างหน้า การเน้นความสำคัญของเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ ยังช่วยให้นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายสามารถออกแบบเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). ดีอีเอส จัดสัมมนาและนิทรรศการ “Thailand 4.0 ประเทศไทยไปไกลกว่าที่คิด: Thailand 4.0 The Future and Beyond” มุ่งผลักดันเศรษฐกิจดิจิทัล ยกระดับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน. สืบค้น 8 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/LeZOK>
- กลุ่มงานสารนิเทศ สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (มปป.). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. สืบค้น 8 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/hWYcA>
- เชมภัทร ทฤษฎีคุณ. (2565). ประชาธิปไตยจะยั่งยืน : เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) กับการสร้างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์. สืบค้น 8 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/TLFf0>
- ปภัส ฉัตรยาลักษณ์. (มปป.). ความเป็นพลเมือง. สืบค้น 8 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/LD7vC>
- พระเมธาวิณัยรส (สุเทพ พุทธรจรรยา). (2563). การเมืองภาคพลเมือง : การมีส่วนร่วมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร, 3(2), 67-72.
- ไพรัตน์ ฉิมหาด. (2563). การเมืองภาคพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 7(5), 46-61.
- วิศาล ศรีมหาวโร. (2563). ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย : กรณีศึกษาเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 7(1), 148-165.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2565). รายงานประจำปี 2565 สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้น 8 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/HaK4x>
- หน่วยปฏิบัติการวิจัยความมั่นคงของมนุษย์และความเท่าเทียม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2563). การยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองผ่านนวัตกรรมประชาธิปไตย. สืบค้น 8 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/upXYi>
- Almond, G.A. & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. New Jersey: Princeton University Press.

- Bennett, W. L. & Segerberg, A. (2012). The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739-768.
- Cohen, J. L. & Arato, A. (1992). *Civil Society and Political Theory*. Cambridge: MIT Press.
- Dahl, R. A. (2000). *On Democracy*. London: Yale University Press.
- Freedom House. (2023). *Freedom In the World 2023*. Retrieved January 8, 2024, from <https://shorturl.asia/7MWZ1>
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.
- Verba, S. et al. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.